

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету**

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**МЕХАНІЗМ КОНТРОЛЮ ЗА
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА**

(на матеріалах ТОВ «Аутомотів Елекрік Україна»)

Студента 2 курсу денної форми
навчання спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
спеціалізації «Державні фінанси»

_____

Цинтар
Сергій
Аврелович

Науковий керівник:
к.е.н., доцент

_____

Столяр
Людмила
Георгіївна

Завідувач кафедри:
д.е.н., професор

_____

Чорновол
Алла
Олегівна

Чернівці 2023

ЗМІСТ

	ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	6
	1.1. Генезис зовнішньоекономічної діяльності підприємства	6
	1.2. Методи, інструменти та функції державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	9
	1.3. Методолічні основи формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства	12
	Висновки до розділу 1	15
РОЗДІЛ 2.	АНАЛІЗ СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АУТОМОТІВ ЕЛЕКТРИК УКРАЇНА»	16
	2.1. Аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ «АУТОМОТІВ ЕЛЕКТРИК УКРАЇНА»	16
	2.2. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «АУТОМОТІВ ЕЛЕКТРИК УКРАЇНА»	24
	2.3. Шляхи покращення зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «АУТОМОТІВ ЕЛЕКТРИК УКРАЇНА»	30
	Висновки до розділу 2	31
РОЗДІЛ 3.	ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	32
	3.1. Досвід державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України	35
	3.2. Інституційні засади реалізації державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства	41
	3.3. Глобалізаційні процеси в державній політиці регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах діджиталізації	45
	Висновки до розділу 3	50
	ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	51
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
	ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Протягом останніх років в Україні спостерігаються процеси, що ведуть до зменшення обсягів зовнішньої торгівлі та втрати позицій на світових ринках. Необхідно переосмислити нові виклики, зміцнити міжнародний вплив та модернізувати виробництво. Це стратегічні завдання для підтримки конкурентоспроможності України. Вирішення цих завдань призведе до підвищення продуктивності праці та створення нових високооплачуваних робочих місць.

Для впровадження механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності необхідно розробити концепцію, що включає інтеграційний напрямок України та стратегію розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни.

Теоретичні та практичні аспекти щодо зовнішньоекономічної діяльності висвітлені у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як І. Артеменко, І. Багрова, О. Варлаамова, В. Васюренко, П. Верченко, В. Вітлінський, В. Власюк, О. Гальцова, О. Гетьман, В. Гончаренко, О. Дацій, О. Дегтярова, Г. Дроздова, В. Дубенець, Г. Дугінець, О. Єрмакова, А. Журавель, С. Кириченко, Ю. Козак, М. Лепеха, Н. Логвінова, В. Маргасова, Я. Машталір, І. Мельник, Т. Осташко, Ю. Орловська, В. Петрина, Т. Полякова, В. Покровська, Н. Притула, Н. Редіна, Ю. Сафонов, Б. Семак, І. Свидрук, Г. Свириденко, С. Соркісов, С. Тульчинська, П. Фісуненко, С. Черкасова, О. Шкурупій та ін.

Після аналізу результатів дослідження зазначених вчених важливо відзначити, що деякі аспекти залишаються недостатньо вивченими. Ми вважаємо необхідним розробити механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств у сфері виробництва. Реалізація цього механізму сприятиме економічному розвитку національної економіки та зміцненню позицій на міжнародних ринках.

Метою дослідження є обґрунтування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності виробництва та вдосконалення позицій України в умовах глобалізації.

Завданнями випускної кваліфікаційної роботи є:

- дослідити методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності виробництва;
- обґрунтувати механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності виробництва;
- сформулювати концепцію регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- визначити розвиток світової торгівлі під впливом глобальних викликів;
- проаналізувати стан розвитку зовнішньоекономічної діяльності виробництва;
- обґрунтувати пропозиції розвитку зовнішньоекономічної діяльності виробництва.

Об'єкт дослідження – є процес формування та реалізації механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності виробництва спрямованого на євроінтеграцію.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти ефективного регулювання зовнішньоекономічної діяльності виробництва України.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі використано методи та прийоми наукового дослідження, а саме: для структуралістичного відображення форми прояву зовнішніх зв'язків – теоретико–логічне узагальнення; з метою здійснення аналізу генезису нормативно-правового забезпечення в зв'язку з регулюванням ЗЕД – історико-правовий метод; структурно-логічного та семантичного аналізу – з метою формування методології регулювання зовнішньоекономічної діяльності виробництва; групування – для узагальнення інструментарію для регулювання зовнішньоекономічної діяльності; статистичного аналізу – при розрахунку активності зовнішньоекономічної діяльності виробництва; економіко-математичного моделювання – для розрахунку інтегрального оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності виробництва України; аналізу і синтезу – для вдосконалення системного підходу до реалізації механізму регулювання ЗЕД виробництва.

Інформаційну базу дослідження формують закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові

акти Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, матеріали Державної служби статистики України, монографічні видання, публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, інформаційних оглядів з питань зовнішньоекономічної діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів випускної кваліфікаційної роботи полягає у висвітленні концепції регулювання ЗЕД підприємств виробництва на підставі стратегічного управління та підході щодо стану та розвитку ЗЕД виробництва, який дасть можливість впровадження змін у процес розвитку; формуванні механізму регулювання ЗЕД виробництва, напрямами якої є розвиток експорту, імпорту та залучення інвестицій; обґрунтуванні індикаторів економічного оцінювання виробництва; удосконаленні підходу до імплементації регулювання зовнішньоекономічної діяльності виробництва; доповненні теоретичні положення регулювання ЗЕД виробництва принципами, функціями, підходами для механізму регулювання ЗЕД виробництва; удосконаленні напрямів адаптації світового досвіду державної політики регулювання ЗЕД.

Публікації. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи відображені у збірнику тез доповідей студентської Інтернет-конференції «Фінансово-економічний розвиток регіонів: виклики воєнного стану та поствоєнні перспективи».

Обсяг та структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить - 62 сторінок, основний зміст роботи викладено на 55 сторінках. Робота містить 5 таблиць, 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

1.1. Генезис регулювання зовнішньоекономічної діяльності виробництва

Одним з основних аспектів у галузі онтологічних досліджень є розгляд механізму європейської інтеграції, зосередження на процесах трансформації, які впливають на систему Європейського Союзу (ЄС) та призводять до переформатування європейської інтеграції. Для України, яка має намір вступити до світового співтовариства, основним завданням є застосування сучасних стратегій управління ризиками та викликами. Це надасть можливість для взаємовигідної співпраці та реалізації національних інтересів. Зовнішньоекономічна діяльність представляє собою значущий аспект міжнародного співробітництва, що залежить від глобальних тенденцій та економічних криз світового рівня.

Наукові дослідження та практичний досвід підтверджують вагомість використання механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), при цьому роль держави визначає актуальність обраної теми для випускної кваліфікаційної роботи.

Дослідження даної теми представлені працях вітчизняних та закордонних вчених, а саме Р. Акоффа, С. Б. Алексєєва, І. Ансоффа, Н. В. Білошкурської, В. Гончарова, В. Гросул, В. Денисова, О. Колодіної, С. Кравченко, Є. Кузькіна, А. Мельник, Л. Соколової, В. Стасюка, О. Телєтова, Л. Шемаєвої та ін.

І. Ансоффа наголошував на необхідності враховувати різні стратегічні варіанти розвитку при невизначеності факторів середовища, які змінюють структуру та культуру управління підприємством, що дає можливість здійснювати регулювання зовнішньоекономічної діяльності [8].

Своєю працею І. Ансоффа «Корпоративна стратегія» (1965) пов'язують розквіт стратегічного управління. Р. Акофф звертає увагу на утворенні гнучкої «багатомірної» організації регулювання ЗЕД виробництва [11].

Вітчизняні науковці В. Скубенка, М. Калінчика є акцентували увагу на переході проблем регулювання ЗЕД з вітчизняної економіки до так званої моделі відносин – ринкової [12, 13].

В. Стукач та М. Дауешов з метою реалізації процесів регулювання зовнішньоекономічної діяльності запровадили механізм регулювання ЗЕД, як участі суб'єкта господарювання у ринковій моделі відносин [14, с. 35].

В. Козуб, В. Артеменко, І. Бубенець, розглянули міжнародні відносини, які формуються між економіками країн при інтернаціоналізації та глобалізації, а саме роль зовнішньоекономічної діяльності, напрями та форми міжнародного співробітництва [16].

За визначенням Л. Тарангул, зовнішні економічні зв'язки – це «система господарських зв'язків між національними економіками різних країн, що здійснюється на основі міжнародного поділу та інтеграції праці» [22].

На основі досліджень вищевказаних науковців можна стверджувати, що зовнішньоекономічні зв'язки групуються за такими ознаками: міжнародна торгівля товарами та послугами; міжнародна спеціалізація та кооперування виробництва; трудова міграція; обмін науково-технічною інформацією; будівництво господарських об'єктів спільними зусиллями [26].

Суть зовнішньоекономічної діяльності виявляється в її важливості як ключового елемента розвитку країни та включення її до світового економічного простору. Після аналізу дослідженої теми можна виділити основні компоненти, такі як об'єкт, учасники та процес зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, слід розглядати ЗЕД в рамках зовнішніх ринків, зокрема в інформаційно-глобалізаційному, комунікаційно-мотиваційному та інституційно-організаційному контекстах.

Інформаційно-глобалізаційний підхід до ЗЕД ґрунтується на міжнародному поділі праці та економічних відносинах у світі.

Комунікаційно-мотиваційний підхід реалізується для взаємодії всіх учасників процесу та досягнення стратегії міжнародного співробітництва з іншими країнами на основі принципів цілісності, доступності, зацікавленості, безперервності, мотивації та результативності.

Інституційно-організаційний підхід представляє собою систему діяльності підприємств, які виконуються перед здійсненням операцій зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоекономічних зв'язків. Умови інтеграційних процесів та активізації зовнішньоекономічної діяльності визначають важливу роль виходу вітчизняних виробників на світовий ринок.

Термінологічне визначення регулювання ЗЕД промислового виробництва, що наведено в довідковій літературі (англ.: adaptation; нім: zielumsetzung; фр.: adaptation; пол.: adaptacja; лат.: adaptatio) дає уявлення про останню як про процес пристосування до змінних умов: «процес пристосування системи та її окремих елементів до змінних умов життєдіяльності» [67]; «пристосування у процесі еволюції будови, функцій, поведінки організмів до визначених умов існування» [67]; «пристосування систем, що самоорганізуються, до умов середовища» [65]; «пристосування економічної системи та окремих її компонентів до умов зовнішнього середовища, яке змінюється, виробництва, праці, обміну, життєвих потреб населення» [43].

Враховуючи розглянуті визначення, можна виділити основні підходи до пояснення сутності регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в промисловому виробництві: системно-логічний, процесно-функціональний, цільовий та інституційно-адміністративний.

Підсумовуючи наведені підходи до сутності регулювання ЗЕД на підприємствах, приходимо до висновку, що це є встановленням внутрішнього режиму вітчизняних підприємств у зв'язку з ситуаціями, такими як пандемія COVID-19 та агресивна поведінка Російської Федерації.

На загальному та національному рівнях суб'єкти господарської діяльності України та іноземні суб'єкти господарювання керуються принципами, що закріплені в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [17]. Що

стосується міжнародних правових актів, у 1974 році ООН було підписано Міжнародний документ «Хартія економічних прав та обов'язків держав». В даному документі зазначені принципи міжнародних відносин, а саме: мирне співіснування; суверенність держав; співробітництво держав; сумлінність виконання різного роду зобов'язань; розвиток науково-технічних відносин між країнами; національний режим [23].

Для України, як країни, що здійснила імплементацію Угоди про асоціативне членство в Євросоюзі, доречними є принципи, що містяться в Білій книзі (1985 р.), серед них: контроль і оформлення документів на товари, що перетинають національні кордони; свободу пересування осіб для працевлаштування або постійне місце проживання в будь-якій країні; уніфікацію технічних норм і стандартів; відкриття споживчих ринків; лібералізацію фінансових послуг; поступове відкриття ринку інформаційних послуг; створення сприятливих умов для промислового співробітництва з урахуванням законодавства про права на інтелектуальну та промислову власність [24].

Отже, в сучасних умовах економічного розвитку світового господарства спостерігається швидкий ріст обсягів міжнародної та світової торгівлі, що призводить до розвитку зовнішньоекономічної діяльності з метою забезпечення балансу на внутрішньому ринку.

1.2. Методи, інструменти та функції державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Державні органи управління залежно від призначення за допомогою методів та інструментів здійснюють державне регулювання ЗЕД підприємств. Методи державного регулювання ЗЕД підприємства досліджуються у працях Д. Бікулова, О. Борисенка, О. Гребельника, І. Дахна, Г. Дроздової, Л. Івашової, Ю. Козака, Г. Коршунової, А. Кредісова, А. Машкова, А. Мерзляк, П. Мойсейченка, О. Онищенко, В. Покровської, І. Райніна, Ю. Світличної, О. Стеценко, А. Ткаченка, В. Ткаченка, Г. Філатової, В. Юсупова [53-67]. Більшість науковців виділяють

адміністративні та економічні впливу держави на зовнішньоекономічні зв'язки, завданням яких є створення правового забезпечення інтересів суб'єктів ЗЕД підприємств.

Практики сфери державного регулювання Л. Дідківська та Л. Головка класифікують методи державного регулювання ЗЕД за такими групами: економічні, адміністративні, правові, валютне регулювання та заохочення експорту [47].

Методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) класифікуються відповідно до різних критеріїв: за спрямованістю на економічні процеси (протекціоністські та лібералізаційні заходи); за характером впливу на економічні процеси (організаційно-правові, адміністративні та економічні заходи); за формою впливу (прямі та непрямі); за впливом на механізми ЗЕД (економічні та адміністративні); за способом здійснення (митно-тарифне та нетарифне регулювання); за пріоритетністю застосування (основні та супутні); за напрямком дії (обмежувальні та стимулюючі); за масштабами покриття (комплексні та специфічні); за функціями управління (фіскальні, захисні та регулювальні); за призначенням (обмежувальні та стимулюючі); за терміном дії (короткострокові та довгострокові); за глибиною втручання (системні та оперативні); за способом прояву (явні та приховані).

Враховуючи ці критерії, можна зробити висновок про різноманітність методів державного регулювання ЗЕД, що визначають вчені. З нашої точки зору, методи державного регулювання ЗЕД можна поділити на чотири групи: правові методи (розробка та дотримання норм нормативно-правової бази); адміністративні (заходи регулювального та обмежувального типу); економічні (заходи захисної, стимулюючої та ринкової дії); специфічні (маркетинг, інформаційні та консультаційні послуги).

Найбільш поширеним інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) є митний тариф, який включає систематизований перелік митних ставок. Нормативною базою, що регулює митні тарифи, є Митний кодекс України, закони України та міжнародні угоди, а відповідальність за ведення

митної політики покладена на Державну митну службу. Головними завданнями митної служби є створення умов для розвитку ЗЕД, забезпечення митної безпеки, захист митних інтересів України та утримання балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі. Державна митна служба контролює дотримання вимог законодавства з митно-тарифного регулювання, розробляє законопроекти та накази з питань, що належать до її компетенції, і подає їх Міністрові фінансів.

Враховуючи різні політики країн та їх особливості, виділяють тарифи промислово розвинених держав та тарифи країн, що розвиваються. Елементами механізму митного тарифу є товарна класифікація, методи оцінки вартості товарів, методи визначення країни походження товарів та процедура застосування митних ставок.

Основними принципами формування податкової політики в сфері ЗЕД, які вказують на автономність держави у встановленні та скасуванні податків, пільг, включають доступність, стабільність, визначеність (поєднання державних та підприємницьких інтересів), принцип посилення інвестиційної активності, національного експорту або заохочення імпорту, дотримання територіальності при укладанні угод.

Незважаючи на виклики пандемії та військової агресії Росії, Україна намагається збільшити кількість угод про уникнення подвійного оподаткування та укладає двосторонні міжнародні договори.

1.3. Методологічні основи формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Аналіз наукових робіт вчених з різних країн, а також вітчизняних досліджень свідчить про потребу у розгляді методологічних та емпіричних основ формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Важливо відзначити, що державне регулювання в Україні відбувається неефективно, оскільки країна не використовує сучасну методологію формування моделі державного регулювання. Це пояснюється тим, що в основі

регулювання використовується класична наукова раціональність, не враховуючи стратегічний підхід до регулювання, що, в певній мірі, обмежує вимоги суспільства щодо розвитку соціальної та економічної сфери. Це підкреслює актуальність нових підходів до формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Ефективність механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств залежить від взаємодії та взаємного впливу регуляторів, а не від їхньої кількості. Спрямованість на розробку підходів, що впливають на вибір споживачів товарів та соціально-економічні інтереси держави, видається важливою. Сучасний методологічний апарат спрямований на створення ефективної моделі зовнішньоекономічного співробітництва.

Перехід до більш сучасної стратегії відображає вже інші практичні аспекти щодо розвитку ефективного зовнішньоекономічного співробітництва, а саме, аспекти виробничо-інвестиційного клімату, використання економічних зон та інтеграційним напрямом [7].

Питання, що викликає обговорення, передусім полягає в уточненні мети, принципів, інструментів і напрямків формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Це вимагає системного підходу для втілення стратегічних цілей національної економіки.

Ключовим етапом у створенні механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства є визначення предмета дослідження, оскільки ця методика пов'язана з об'єктом та суб'єктом дослідження.

Таким чином, застосовуючи сучасні методологічні підходи, визначаємо, що основною складовою, яка вимагає методологічного забезпечення, є механізм реалізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Основні методологічні завдання формування ефективного механізму регулювання ЗЕД підприємств включають: визначення цілей та встановлення їх послідовності; визначення механізмів та інструментів для досягнення цілей; формування цілей за методом синергії; визначення мотиваційних механізмів досягнення цілей; інформаційне забезпечення цілей.

Механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства має системний характер, а саме: він є відкритим, нелінійним, проблемним та не пропорційним у впливі.

Проаналізувавши поточний стан економіки України, можна з упевненістю заявити, що країна перебуває в тривалій кризі, яку викликають спадки від попередньої адміністративно-командної системи та неефективний механізм державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю та економікою загалом. Асиметрія в розвитку регіонів, політична напруженість та дисбаланс свідчать про необхідність новаторських підходів у механізмі регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Методологічне спрямування для проведення системного аналізу механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства можна представити таким чином: класифікація та систематизація методів державного регулювання ЗЕД; інтерпретація системи зовнішньоекономічних відносин; вибір форм і методів дослідження системи державного регулювання; методика застосування системного аналізу.

Такий системний аналіз надає можливість провести якісний аналіз і сприяє кожному наступному кроку для реалізації моделі механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств [7]. Проте диверсифікація ієрархії зв'язків між різними державами, галузями, сферами та регіонами стає проблемою для реалізації даного процесу, тому встановлення зв'язків між учасниками є досить актуальним на даному етапі.

Отже, основним принципом синергії є узгодженість мети та завдань механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що сприятиме поетапному переходу від лінійного планування до ефективного програмування в державному регулюванні. Ключовою вимогою є використання методологічних підходів механізмом регулювання, які ефективно впливатимуть на прийняття рішень та викладання питань. Таким чином, для системних досліджень найбільш ефективним є використання системно-синергетичного

підходу для реалізації механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Високий рівень результативності механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства визначається алгоритмом системного аналізу, який включає такі етапи: концептуальне визначення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності; взаємозв'язок між складовими елементами системи; отримання синергетичного ефекту; стійкість функціонування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства [16].

При визначенні ключових елементів механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства важливо дотримуватися послідовності дій та ретельно деталізувати відповідний процес.

Розглянемо етапи системного дослідження, які включають такі ключові моменти: попереднє дослідження функціонального компонента; декомпозиція задач та елементів; структурний аналіз компонентів; оцінка внутрішніх та зовнішніх компонентів; експертиза функціонального компонента; прогноз результатів; оцінка ефективного функціонального компонента; вибір оптимального варіанту; внесення змін у систему державного регулювання.

Основними видами синергії, які сприяють раціональному використанню ресурсів держави та суб'єктів механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, є: - синергія цілей для держави й суб'єктів господарювання; - синергія розвитку конкурентоспроможності підприємств; - синергія держави та суспільства. Тому стратегічною перевагою, що виникає при раціональному використанні заходів та позитивний ефект від дії конкретного інструмента механізму, представляє синергія в механізмі регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Вона залежить від взаємозв'язку та взаємодоповнення, і саме тому системно-синергетичний підхід, що дозволяє проаналізувати взаємодію методів, інструментів та засобів механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства, є найбільш ефективним.

Висновки до 1 розділу

Досліджуючи складність категорії та важливість вивчення зовнішньоекономічної діяльності в контексті інформаційного, глобалізаційного, комунікаційного, мотиваційного, інституційного та організаційного підходів, можна прийти до висновку, що зовнішньоекономічна діяльність є діяльністю, спрямованою на довгострокове співробітництво учасників у зовнішньоекономічній діяльності та на організацію взаємовигідного співробітництва з іншими країнами для досягнення успіху в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та цифровізації соціально-економічного розвитку.

У контексті розвитку зовнішнього ринку збуту товарів та продукції, механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств представляє собою сукупність методів, форм та інструментів, які здійснюють регулюючу, стимулюючу та координаційну функцію в зовнішньоекономічній діяльності підприємств. Перший розділ висвітлює дефініцію регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яка потребує адаптації до неблагоприятних умов, таких як пандемія COVID-19 та військовий тиск з боку Російської Федерації. Це передбачає зміни в функціонуванні та розвитку соціально-економічної системи в подальшому. Виявлено, що державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств може бути реалізоване трьома інструментами: загального характеру, спрямованими на зміцнення національної економіки в світовому господарстві; інструментами, які обмежують або, навпаки, стимулюють зовнішньоекономічну діяльність; інструментами, що сприяють здійсненню зовнішньоекономічної діяльності.

На підставі проведеного аналізу доведено, що правова база України в порівнянні з правовою базою Європейського Союзу підтверджує необхідність використання *Acquis communautaire* та сприяє формуванню процесу інтеграції України до ЄС. Зростає важливість розвитку зовнішньоекономічної діяльності для збалансованості економіки, внутрішнього ринку та створення сприятливих умов для залучення економіки країни.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «Аутомотів Електрик Україна»

2.1. Аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ «Аутомотів Електрик Україна»

Оцінка фінансового стану ТОВ "АЕУ" відіграє ключову роль у системі управління та прийнятті стратегічних господарських рішень. Ця оцінка викликає особливий інтерес, перш за все, у інвесторів, але також має важливе значення для постачальників матеріально-технічних ресурсів та державних органів управління. Аналіз показників, що відображають фінансовий стан, та їхній вплив на управління підприємством обумовлені рядом об'єктивних факторів:

Високий ступінь невизначеності загальноекономічного середовища. Розбалансованість ринкових механізмів та інструментарію державного регулювання економікою. Неоднозначна спрямованість різноманітних фінансових інституцій, які мають прямий чи опосередкований вплив на фінансове становище підприємства.

Поняття "фінансовий стан підприємства" представляє собою багатогранний, комплексний та в достатній мірі неоднозначний аспект. Загалом, його змістова характеристика подається як результат взаємодії всіх елементів фінансових відносин, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і відображається системою показників та індикаторів, що відображають наявність, розміщення та використання економічних ресурсів підприємства.

Оцінку фінансово-господарської діяльності підприємства доцільно розпочати із аналізу активів та пасивів підприємства (табл.2.1.)

Таблиця 2.1

Оцінка динаміки активів та пасивів ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» за 2019-2021 роки

№	Види активів та пасивів	На кінець 2019 р., тис. грн.	На кінець 2020 р., тис. грн.	На кінець 2021 р., тис. грн.	Відхилення 2019-2020 р.		Відхилення 2020-2021 р.	
					Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
I.	Необоротні активи, всього:	4693	5022	3052	329	7,0	-1970	-39,2
II.	Оборотні активи, всього: у тому числі	24061	44800	68491	20739	86,2	23691	52,9
2.1	Запаси	5238	13736	11687	8498	162,2	-2049	-14,9
2.2	Поточна дебіторська заборгованість та кошти в розрахунках	6953	7523	23746	570	8,2	16223	215,6
2.3	Інша поточна дебіторська заборгованість	3237	2352	2676	-885	-27,3	324	13,8
2.4	Гроші та їх еквіваленти	8632	21189	30315	12557	145,5	9126	43,1
2.5	Інші оборотні активи	1	-	67	-1	-100,0	67	-
	Всього Активи	28754	49822	71543	21068	73,3	21721	43,6
III.	Власний капітал, всього: у тому числі	-35304	-88379	-54518	-53075	150,3	33861	-38,3
3.1	Зареєстрований капітал	5834	5834	5834	0	0,0	0	0,0
3.2	Додатковий капітал	-	-	-	-	-	-	-
3.3	Нерозподілений прибуток	-41138	-94213	-60352	-53075	129,0	33861	-35,9
IV.	Довгострокові зобов'язання	43544	83091	69226	39547	90,8	-13865	-16,7
V.	Поточні зобов'язання, всього: в тому числі	20514	55110	56835	34596	168,6	1725	3,1
5.1	Короткострокові кредити банків	2167	-	-	-2167	-100,0	-	-
5.2	Поточна кредиторська заборгованість	2698	15268	17548	12570	465,9	2280	14,9
5.3	Інші поточні зобов'язання	15649	39842	39287	24193	154,6	-555	-1,4
	Всього Пасиви	28754	49822	71543	21068	73,3	21721	43,6

Таблиця 2.2

Оцінка структури активів та пасивів ТОВ «Аутомотів Електрик Україна» за 2019-2021 роки

№	Види активів та пасивів	На кінець року						Абсолютний приріст, тис. грн.		Зміна питомої ваги, %	
		2019		2020		2021		2020/2019	2021/2020	2020/2019	2021/2020
		тис. грн.	Питома вага, %	тис. грн.	Питома вага, %	тис. грн.	Питома вага, %				
I.	Необоротні активи, всього:	4693	16,3	5022	10,1	3052	4,3	329	-1970	-6,2	-5,8
II.	Оборотні активи, всього: у тому числі	24061	83,7	44800	89,9	68491	95,7	20739	23691	6,2	5,8
2.1	Запаси	5238	18,2	13736	27,6	11687	16,3	8498	-2049	9,4	-11,3
2.2	Поточна дебіторська заборгованість та кошти в розрахунках	6953	24,2	7523	15,1	23746	33,2	570	16223	-9,1	18,1
2.3	Інша поточна дебіторська заборгованість	3237	11,3	2352	4,7	2676	3,7	-885	324	-6,6	-1,0
2.4	Гроші та їх еквіваленти	8632	30,0	21189	42,5	30315	42,4	12557	9126	12,5	-0,1
2.5	Інші оборотні активи	1	-	-	-	67	0,1	-1	67	-	0,1
	Всього Активи	28754	100,0	49822	100,0	71543	100,0	21068	21721	X	X
III.	Власний капітал, всього: у тому числі	-	-	-	-	-	-76,2	-53075	33861	-54,6	101,2
3.1	Зареєстрований капітал	5834	20,3	5834	11,7	5834	8,2	0	0	-8,6	-3,5
3.2	Додатковий капітал	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.3	Нерозподілений прибуток	41138	143,1	94213	189,1	60352	-84,4	-53075	33861	-46,0	104,7
IV.	Довгострокові зобов'язання	43544	151,5	83091	166,8	69226	96,8	39547	-13865	15,3	-70,0
V.	Поточні зобов'язання, всього: в тому числі	20514	71,3	55110	110,6	56835	79,4	34596	1725	39,3	-31,2
5.1	Короткострокові кредити банків	2167	7,5	-	-	-	-	-2167	-	-7,5	-
5.2	Поточна кредиторська заборгованість	2698	9,4	15268	30,6	17548	24,5	12570	2280	21,2	-6,1
5.3	Інші поточні зобов'язання	15649	54,4	39842	80,0	39287	54,9	24193	-555	25,6	-25,1
	Всього Пасиви	28754	100,0	49822	100,0	71543	100,0	21068	21721	X	X

Аналіз структури активів та пасивів ТОВ "Аутомотів Електрик Україна" за 2018-2020 роки (таблиці 2.1 та 2.2) вказує на зміни, які відбулися протягом цього періоду. У 2019 році, порівняно з 2018 роком, в структурі активів відбулись наступні зрушення: питома вага необоротних активів зменшилась на 6,2%, і, відповідно, зросла частка оборотних активів на 6,2%; в пасиві спостерігалось зменшення частки власного капіталу на 54,6%, переважно через зменшення питомої ваги нерозподіленого прибутку, та збільшення частки довгострокових та поточних зобов'язань на 46,0%. У 2020 році помітно зменшилась питома вага необоротних активів (5,8%), а питома вага оборотних активів зросла на 5,8%. В структурі пасивів відбулося зростання частки власного капіталу на 101,2%, головним чином через зміну частки поточних зобов'язань на 31,2%, серед яких поточна кредиторська заборгованість зменшилась на 6,1%.

Наступним етапом аналізу є вивчення складу, структури та динаміки поточної дебіторської заборгованості ТОВ "Аутомотів Електрик Україна" за 2018-2020 роки, поданої в таблиці 2.3.

За даними таблиці 2.3., дебіторська заборгованість ТОВ "Аутомотів Електрик Україна" зросла на 16232 тис. грн. за 2020 рік порівняно з 2018 роком і на 16547 тис. грн. порівняно з 2019 роком. Це обумовлено змінами в такій заборгованості: збільшення за реалізовані товари (роботи, послуги) на 16579 тис. грн. порівняно з 2018 роком і на 17053 тис. грн. порівняно з 2019 роком; збільшення дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом на 214 тис. грн. порівняно з 2018 роком та зменшення на 830 тис. грн. порівняно з 2019 роком.

Результати структурного аналізу свідчать про зростання питомої ваги заборгованості за реалізовані товари на 43,0% порівняно з 2018 роком і на 46,7% порівняно з 2019 роком, а також про зменшення іншої поточної дебіторської заборгованості на 21,7% та 13,7% порівняно з 2018-2019 роками.

Таблиця 2.3

**Оцінка складу, структури та динаміки поточної дебіторської заборгованості ТОВ «Аутомотів Електрик
Україна» за 2019-2021 рр.**

Показники дебіторської заборгованості	2019р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення			
	Сума, тис. грн.	% до підсумку	Сума, тис. грн.	% до підсумку	Сума, тис. грн.	% до підсумку	2019-2021		2020-2021	
							Абсо- лютне	Структурне, %	Абсо- лютне	Структурне, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. За товари, роботи, послуги	3285	32,2	2811	28,5	19864	75,2	16579	43,0	17053	46,7
2. За розрахунками з бюджетом	3668	36,0	4712	47,7	3882	14,7	214	-21,3	-830	-33,0
3. Інша поточна дебіторська заборгованість	3237	31,8	2352	23,8	2676	10,1	-561	-21,7	324	-13,7
4. Поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Всього дебіторської заборгованості	10190	100,0	9875	100,0	26422	100,0	16232	X	16547	X

Зазначимо, що найбільший відсоток серед дебіторської заборгованості ТОВ "Аутомотів Електрик Україна" становить дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом - 36,0% та 47,7% за 2018-2019 роки відповідно, а також заборгованість за товари, роботи, послуги - 75,2% за 2020 рік.

При порівнянні темпів зростання виручки компанії і темпів зростання обсягу оборотних активів можна відзначити, що золоте правило бізнесу не виконується: темп зростання середнього обсягу оборотних активів становить 129,29%, що перевищує темп зростання виручки (виручка зросла на 12,76%). Цю ситуацію головним чином обумовлено збільшенням середнього розміру запасів компанії (на 40,78%) і дебіторської заборгованості (на 36,17%).

Аналіз платоспроможності, здійснений на основі відповідних коефіцієнтів для ТОВ "Аутомотів Електрик Україна" за 2019 рік, подано в таблиці 2.4.

За результатами коефіцієнтного аналізу (таблиця 2.4) встановлено, що ТОВ "Аутомотів Електрик Україна" перебуває в позитивному фінансовому стані з урахуванням платоспроможності. Компанія має значну кількість ліквідних активів для вирішення поточних зобов'язань, оскільки всі показники, за винятком коефіцієнта співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованостей, відповідають їх оптимальним значенням.

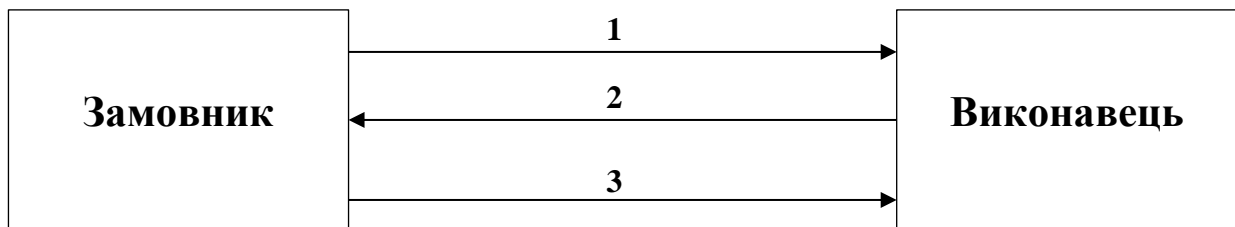
Таблиця 2.4.

**Оцінка ліквідності та платоспроможності ТОВ «Аутомотів Електрик
Україна» за 2019-2021рік.**

Показники	Оптимальне значення	2019рік	2020рік	2021рік	Відхилення	
					2019-2021рр.	2020-2021рр.
1. Грошові кошти, тис. грн.	X	8632	21189	30315	21683	9126
2. Поточні фінансові інвестиції, тис. грн.	X	-	-	-	-	-
3. Дебіторська заборгованість, тис. грн..	X	10190	9875	26422	16232	16547
4. Грошові кошти, поточні інвестиції та дебіторська заборгованість	X	18822	31064	56737	37915	25673
5. Оборотні активи, тис. грн.	X	24061	44800	68491	44430	23691
6. Кредиторська заборгованість та інші поточні зобов'язання, тис. грн.	X	18347	55110	56835	38488	1725
7. Поточні зобов'язання, тис. грн.	X	20514	55110	56835	36321	1725
8. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 – 0,35	0,42	0,38	0,53	0,11	0,15
9. Проміжний коефіцієнт покриття	0,7 – 0,8	0,9	0,6	1,0	0,1	0,4
10. Коефіцієнт покриття	1 – 2	1,2	0,8	1,2	0,0	0,4
11. Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованостей	1	0,6	0,2	0,5	-0,1	0,3

2.2. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «Аутомотів Електрик Україна»

Товариство з обмеженою відповідальністю "Аутомотів Електрик Україна" протягом періоду з 2019 по 2021 рік проводило зовнішньоекономічні операції з єдиним контрагентом на підставі безіменного договору, укладеного 02 червня 2016 року з компанією "Делфі Пакард Румунія С.Р.Л." із міста Санніколац (у червні 2018 року контрагент змінив назву на "Аптів Технолоджи Сервісес енд Солюшнс С.Р.Л." згідно з Додатковою угодою № 13 від 15 червня 2018 року). Загальна схема укладання договору може бути відображена наступним чином:

- 1 – замовник передає давальницьку сировину виконавцю на переробку;
- 2 – виконавець передає замовнику готову продукцію;
- 3 – замовник оплачує виконавцю роботи з переробки давальницької сировини.

Рис.2.1. Схема роботи ТОВ «АЕУ» із давальницькою сировиною

Важливо відзначити, що давальницькою сировиною розуміють сировину, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, енергоносії, що є власністю Замовника. Ці матеріали передаються іншому суб'єкту господарювання (виробнику) для виготовлення готової продукції, з подальшим переданням або поверненням такої продукції або її частини їх власникові або за його дорученням іншій особі. Операції із давальницькою сировиною включають операції, де сировина замовника на певному етапі її переробки становить не менше як 20% загальної вартості готової продукції.

Ключовим елементом угоди із "Аптів Технолоджі Сервісес енд Солюшнс С.Р.Л." щодо обробки давальницької сировини є те, що право власності на передані підряднику матеріали та виготовлену продукцію належить замовнику. Підрядник має обробляти передану давальницьку сировину та виготовляти продукцію, а замовник зобов'язаний приймати продукцію належної якості та виплачувати вартість робіт та послуг за обробку сировини. "Аптів Технолоджі Сервісес енд Солюшнс С.Р.Л." є власником конкретних технічних ноу-хау, процесів, знань, торгових назв та торгових знаків, пов'язаних із складанням електрокомплектів для автотранспорту – джгутів.

Договір із замовником включає наступні положення:

1. Схеми складання джгутів, що додаються у додатку до договору;
2. Назви та коди матеріалів та продукції, вказані відповідно до Української класифікації імпорту-експорту та подані у специфікації продукції та матеріалів, що також подаються у формі додатка до договору;
3. Вартість послуг за складання одиниці продукції визначається в окремому додатку до договору на основі застосованої ставки нормо-години (вартість за годину);
4. Умови договору передбачають визначення ставки нормо-години підрядника та процедуру її погодження;
5. Прогноз обсягу замовлення на наступний календарний рік складається не пізніше кінця жовтня поточного календарного року;
6. "Аптів Технолоджі Сервісес енд Солюшнс С.Р.Л." власним коштом забезпечує матеріали та сировину;
7. Матеріали та майно "Аптів Технолоджі Сервісес енд Солюшнс С.Р.Л." доставляються на умовах DAT-місце виробництва підрядника;
8. Замовник "Аптів Технолоджі Сервісес енд Солюшнс С.Р.Л." визначає припустимий рівень брухту, який передають переробнику безоплатно шляхом його розмитнення та з подальшою утилізацією;
9. Підрядник щоквартально проводить інвентаризацію сировини та матеріалів згідно з погодженим графіком;

10. Вивезення готової продукції здійснюється на умовах FCA відповідно до Інкотермс 2010, що означає, що підрядник відповідає за підготовку продукції до відправлення, включаючи усю супровідну та митну документацію;
11. Терміни повернення залишку матеріалу та основних відходів (за умовчанням вважається, що відходи належать замовнику).

Особливістю укладення договору на підрядне виробництво є те, що при переробці давальницької сировини не виконуються умови зарахування готової продукції до продукції власного виробництва. Це обумовлено необхідністю наявності приміщень, обладнання та технологічних процесів, що забезпечують переробку сировини в готову продукцію, готову для реалізації споживачам. Також важливою є наявність акредитованих лабораторій, які можуть бути власними або залученими на умовах договору, відповідно до законодавства.

Отримання давальницької сировини для подальшої переробки від замовника оформлюється на підставі відповідного дозволу та оформлення вантажної митної декларації (ВМД). Давальницьку сировину, що надійшла від нерезидента для переробки на території України, ввозять в митному режимі переробки на митній території України.

Поміщення товарів у митний режим переробки на митній території відбувається з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами. Заходи щодо гарантування додержання митного режиму переробки на митній території застосовуються до товарів, визначених рішенням Кабінету Міністрів України. У процесі переробки іноземних товарів заборонено використання українських товарів (за винятком палива та енергії), на які законом встановлено вивізне мито. Обмеження чи заборони на ввезення окремих видів товарів на митну територію України з метою переробки встановлюються законом.

Поміщення товарів у митний режим переробки на митній території можливе лише за наявності письмового дозволу органу доходів і зборів за поданням власника цих товарів або особи, яку він уповноважив.

Разом із заявою, власник товарів або уповноважена ним особа, подають органу доходів і зборів наступні документи:

Зовнішньоекономічні договори або документи, які їх замінюють, на підставі яких здійснюватиметься переробка товарів. Ці документи повинні містити інформацію про обов'язковий обсяг виходу продуктів переробки, конкретний обсяг робіт і строк їх виконання. Якщо зовнішньоекономічний договір або документ не містить вказаних відомостей, такі дані надаються окремим документом.

Технологічні схеми переробки, в яких зазначаються всі етапи переробки та процесу перетворення товарів. Ці схеми також повинні включати кількісні показники товарів, які перебувають у митному режимі переробки, і інших товарів, витрачених на операції з переробки. Також обґрунтовується виробничі втрати товарів на кожному етапі, а також подається інформація про найменування та кількість відходів переробки.

Договори на переробку товарів з іншими підприємствами, якщо інші підприємства здійснюють окремі операції (або повний цикл) з переробки товарів.

Інші документи за бажанням власника товарів або уповноваженої ним особи, такі як висновки державних органів, експертних установ, стандарти підприємства, технічні умови, описи чи креслення зразків, відповідно до яких здійснюватиметься переробка, тощо.

Дозвіл на переробку товарів на митній території України видається органом доходів і зборів підприємству безоплатно протягом п'яти робочих днів від дати реєстрації відповідної заяви. У випадку, якщо зовнішньоекономічний договір передбачає ввезення товарів з метою переробки окремими партіями протягом певного періоду часу на однакових умовах, дозвіл видається на обсяг товарів і строк, визначені зовнішньоекономічним договором, але не більше ніж на один рік.

Дозвіл на переробку товарів на митній території України може бути змінений або анульований органом доходів і зборів у разі, якщо його видано на підставі недостовірних даних, які мали важливе значення для прийняття рішення

про видачу дозволу, або якщо підприємство, якому видали такий дозвіл, не виконує вимог Митного Кодексу та інших законодавчих актів України щодо державної митної справи.

Терміни переробки вказуються у дозволі для кожного окремого випадку. При цьому строк, визначений у дозволі, може бути продовжений, але загальний строк переробки не може перевищувати 365 днів. Продовження терміну переробки здійснюється на підставі письмового звернення підприємства, якому видано дозвіл, і при наявності документально підтверджених причин.

Крім того, якщо зовнішньоекономічний договір, на підставі якого здійснюється переробка, передбачає ввезення товарів з метою переробки окремими партіями протягом певного періоду часу на однакових умовах, дозвіл видається на обсяг товарів і строк, визначені договором, але не більше ніж на один рік.

Поміщення товарів у митний режим переробки на митній території реалізується з умовним повним звільненням від сплати митних платежів. Це передбачає умовне повне звільнення від ввізного мита для товарів, які включені до митного режиму переробки на митній території.

Митний режим переробки припиняється у разі: реекспорту продуктів переробки; переміщення їх в інший митний режим (наприклад, митний режим імпорту).

2.3. Шляхи покращення зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «Аутомобіль Електрик Україна»

Активізація зовнішньоекономічної діяльності досліджуваного підприємства неможлива без урахування низки організаційно-економічних проблем, а саме:

- прискореного оновлення виробничих фондів;
- запровадження нових технологій виробництва, зокрема в аспектах автоматизації виробничого процесу;
- підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції із

підтриманням її якості відповідно до стандартів і вимог ЄС;

- підвищення наукоємності та зниження матеріало- та енергоємності виробництва тощо.

Відповідно до проведеного дослідження особливостей зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «АЕУ», на нашу думку основним вектором спрямування зусиль має бути розробка стратегії інформаційного забезпечення. Передумовою її розробки в умовах євроінтеграції ми вбачаємо необхідність визначення напрямів удосконалення інформаційної підтримки управлінських рішень міжнародної економічної співпраці, а також вирішення завдання щодо оцінювання її поточного стану. Для реалізації дієвої стратегії роботи на зовнішніх ринках необхідне комплексне інформаційне забезпечення, яке включає систему показників, що дозволяють оцінити умови ефективності діяльності на тому чи іншому зовнішньому ринку.

Інформаційне забезпечення є ключовим компонентом автоматизованих інформаційних систем, яке забезпечує організацію та представлення інформації відповідно до вимог показників і умов автоматизованих технологій. Розробка інформаційного забезпечення відбувається у тісному співвідношенні з технологією автоматизованої обробки даних та програмним забезпеченням.

Під терміном "інформаційна система" розуміється взаємопов'язана система суб'єктів, об'єктів та відносин, що виникають між ними у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання інформаційних ресурсів з використанням застосовуваної технології. Запровадження такої технології сприяє отриманню більш раціональних рішень за допомогою математичних методів та інтелектуальних систем, автоматизації рутинної праці, забезпеченню достовірності інформації та удосконаленню структури потоків інформації та системи документообігу на промисловому підприємстві.

Використання інформаційних технологій для управління підприємством робить його більш конкурентоспроможним, забезпечуючи підвищену керованість та адаптивність до змін ринкової кон'юнктури. Важливо створити внутрішні умови на рівні підприємства, щоб формувати управлінські рішення, спрямовані на

оцінку та вибір оптимальної форми господарювання, обґрунтування ефективної виробничої структури та організації виробництва для забезпечення збалансованості виробничих ресурсів.

На розглядуваному підприємстві існує значна кількість показників, які використовуються для оцінки результативності діяльності. Головним чином, це показники економічної та господарської діяльності підприємства, які враховують його внутрішнє та зовнішнє оточення. Проте перед керівництвом підприємства виникає складне завдання виокремлення системових індикаторів для оцінки ефективності ухвалення та впровадження управлінських рішень в контексті здійснення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД).

Щоб вирішити цю проблему, індикатори, які використовуються для цієї мети, повинні відповідати конкретним принципам. Ці принципи можна сформулювати, виходячи з підходів та правил розробки показників ефективності, запропонованих М. Хьюзлідом та Б. Беккером. Адаптація їх до умов інформаційного забезпечення формування, ухвалення та реалізації міжнародної економічної стратегії підприємства має відбуватися за певними принципами. Зокрема, індикатори оцінювання повинні відповідати завданням стратегії ЗЕД підприємства, бути обґрунтованими і об'єктивно відображати зовнішньоекономічні взаємодії та результати, визначати основні напрями і компоненти системи інформаційної підтримки такої діяльності в зовнішньому середовищі і т. д.

Ґрунтуючись на визначених принципах сучасної оцінки стратегії інформаційного забезпечення такого специфічного виду діяльності та опираючись на практичний досвід і отримані результати роботи підприємства на європейському ринку, можемо виділити наступні емпіричні індикатори оцінки:

- повнота використання даних із зовнішніх та внутрішніх інформаційних потоків при прийнятті рішень підприємством щодо ЗЕД;
- рівень компетенції менеджменту підприємства, який здійснює інформаційну підтримку рішень для підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності;

- рівень використання сучасних інформаційних технологій і комунікаційних мереж, засобів, програмних продуктів тощо в активізації розвитку ЗЕД підприємства;
- рівень інтегрованості інформаційної системи управління ЗЕД в загальну інформаційну систему управління та збуту підприємством;
- рівень забезпечення належної якості перебігу процесів виробництва, оброблення, зберігання та використання економічної інформації, необхідної для розробки стратегії та прийняття ефективних рішень в ЗЕД;
- рівень забезпечення перманентності комерційної і управлінської інформації, що надається в розпорядження керівникам відповідно з місцем та роллю їх в ієрархії організації та управлінні ЗЕД підприємства.

Використання запропонованого підходу до оцінювання розвитку сучасної системи інформаційної підтримки ТОВ «АЕУ» та управління зовнішньоекономічною діяльністю цього підприємства дозволить вирішити ряд проблем, пов'язаних із входженням на зовнішній (європейський) ринок, підвищити конкурентоспроможність та якість вироблених та реалізованих товарів (послуг), оптимізувати систему збуту продукції, забезпечити значне скорочення витрат та економію ресурсів, зменшити ризики та ступінь невизначеності, що існують у зовнішньому середовищі і таке інше.

В рамках реалізації процесу інформаційного забезпечення одним з напрямків удосконалення зовнішньоекономічної діяльності є вдосконалення процесу електронного документообігу. Електронний документообіг включає обмін структурованою та стандартизованою соціально-економічною та іншого роду інформацією між учасниками та партнерами бізнесу на основі використання сучасних інформаційних технологій та ресурсів інтерактивного середовища мережі Інтернет. При електронному обміні даними між суб'єктами ЗЕД ключовим чинником ефективної комунікації залишається використання єдиної (пристосованої до європейських стандартів) методологічної і інформаційної бази для збору, обробки, аналізу та забезпечення достовірності, поширення та збереження інформації та документів.

Ми вважаємо, що основними принципами та завданнями електронного документообігу на досліджуваному підприємстві є: одноразова реєстрація документа для однозначної ідентифікації його в будь-якій підсистемі; можливість паралельного виконання операцій для скорочення часу руху документів та підвищення оперативності їх виконання; безперервність руху документа для ідентифікації відповідального за його виконання (завдання) на кожному етапі життєвого циклу документа (процесу); єдина (або розподілена за погодженням) база документної інформації, що унеможливорює дублювання документів; ефективно організована система пошуку документів, що забезпечує пошук документів з мінімальною інформацією про них; розвинена система звітності при різних статусах і атрибутах документів для контролю за їх рухом по процесам документообігу та прийняття управлінських рішень на основі даних зі звітів.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що визначені пропозиції дозволять:

- підвищити ефективність управління ЗЕД за рахунок забезпечення керівників і фахівців максимально повною, оперативною та достовірною інформацією на основі єдиного сховища даних;
- поліпшити діловодство за допомогою оптимізації та стандартизації документообігу;
- забезпечити надійний облік і контроль надходжень і витрат коштів на всіх рівнях управління ЗЕД;
- надати можливість керівникам середньої і нижньої ланок аналізувати діяльність своїх підрозділів і оперативно готувати аналітичні звіти для керівництва і суміжних відділів;
- підвищити ефективність обміну даними між окремими підрозділами;
- гарантувати безпеку і цілісність даних на всіх етапах обробки інформації тощо.

РОЗДІЛ 3.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Зарубіжний досвід державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Вибір України щодо пріоритетів у зовнішній політиці та інтеграційних процесах був непопулярним, але враховуючи швидке зростання та зближення глобалізаційних процесів в країні з економіками світового рівня, ця ситуація стала неприпустимою. Розрізнення між країнами "ветеранами" міжнародної співпраці та "новачками" у зовнішньоекономічному співробітництві наразі є важливим аспектом. Таким чином, дослідження, аналіз та ефективне впровадження стратегій розвитку та регулювання зовнішньоекономічної діяльності різних країн заслуговує на особливу увагу. Актуальним залишаються проблеми стану та розвитку ЗЕД, методи та форми їх регулювання різних країнах світу, що підтверджують публікації таких науковців, як, Б. Мельнікас, П. Баклі, К. Пасс, К. Прескот та ін.

В. Новицький систематизував особливості міжнародної економічної діяльності України на сучасному етапі в комплексі різноманітних форм співробітництва, інструментів макроекономічного регулювання та комерційної діяльності, взаємини з іншими країнами, їх угрупованнями та міжнародними економічними організаціями [1].

І. Майбуrow, Ю. Іванов, А.Крисоватий, дослідили теоретичні аспекти податкового реформування, сучасні методологічні положення реформування податкових систем в умовах розвитку та представили моделі основних процесів реформування [2].

В. Мартинюком були обґрунтовані теоретико-методологічні та практичні аспекти митної системи, досліджено митне регулювання та митний контроль в

умовах членства України в СОТ [3].

Проте, незважаючи на наукові праці з даної тематики, зарубіжний досвід та визначення правил державного регулювання ЗЕД в різних країнах є актуальним. В умовах глобалізації України доречним є зарубіжний досвід розвитку та регулювання ЗЕД щодо експортно-імпортного регулювання.

Для стимулювання експортного виробництва, захисту внутрішнього ринку використовуються різні механізми, стандарти та засоби, які впливають на процес інвестування, а саме:

- ✓ Тайвань використовує систему спеціальних знижок;
- ✓ Південна Корея застосовує компенсацію виплаченого мита;
- ✓ Мексика та Марокко використовує механізм тимчасово безмитного ввезення;
- ✓ Індонезія та Тайланд звільняють від мита;
- ✓ Індонезія, Індія та Туреччина видає ліцензії на імпорт усіх виробничих ресурсів для експорту виготовленої продукції;
- ✓ США, Франція, Німеччина, Великобританія, Італія, Бразилія, Мексика забороняє діяльність іноземних інвесторів або часткове обмеження їх втручання у важливі сектори економіки (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, оборонний комплекс, атомна енергетика, банківська сфера та страхування, аграрний сектор) з метою підвищення рівня економічної безпеки
  - Більшість країн світу зосереджуються на створенні нових робочих місць[4].

Відповідно, регулювання зовнішньої торгівлі здійснюється відповідними міністерствами, в США – Міністерством торгівлі, у Великобританії - Міністерством торгівлі і промисловості, в Японії - Міністерством зовнішньої торгівлі та промисловості. Головним напрямком роботи всіх цих міністерств є забезпечення збалансованого розвитку промисловості, внутрішньої і зовнішньої торгівлі.

Міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки ЗЕД виокремлює наступні види державного регулювання міжнародної торгівлі: односторонні

(використання країною інструментів державного регулювання без взаємозв'язку з торговими партнерами); двосторонні (узгодженість між країнами та торговими партнерами); багатосторонні (торгова політика базується на багатосторонніх угодах) [5].

Фінансово-економічне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Японії ґрунтується на ієрархічній піраміді, яка підпорядкована закону про валютний обмін та зовнішню торгівлю, надаючи можливість ефективно реагувати на зміни в фінансах, міжнародному середовищі та законодавстві. Основні цілі японської зовнішньоекономічної політики включають гарантування фінансової та економічної безпеки, а також утвердження країни як ключового учасника світової торгівлі, зокрема через активний експорт. У 2020 році ВВП Японії зріс на 1,9%, що перевищує середнє значення в 1,1% за попередні роки. Згідно з індексом глобальної конкурентоспроможності, Японія посідає шосте місце серед 141 країни світу [7]. Проте, існують виклики, такі як зменшення експорту в Південно-Східну Азію, "торгова війна" зі США та країнами ЄС. Зміна зовнішньоекономічної політики, орієнтованої на експорт капіталу, є ключовою рисою розвитку Японії, відділяючи її від моделі експорту товарів. Розглядаючи досвід інших країн, слід відзначити, що їх зовнішньоекономічне регулювання спирається на принцип фіскального федералізму:

У США переміщення оподатковуваних доходів, майна і власності відбувається всередині однієї держави; в Німеччині існує система фінансування та страхування зовнішньоекономічної діяльності; Франція використовує ринкову економіку для фіскального регулювання ЗЕД; Італія застосовує особливості південно-європейської соціально-економічної моделі; Велика Британія приділяє увагу політиці поміркованого протекціонізму.

Оглянувши основні характеристики податкової системи Великої Британії, можна виділити ключові компоненти цієї системи:

Прибутковий податок (Income tax) - це прогресивний податок, що стягується з доходів фізичних осіб, включаючи різні види державних допомог;

Корпоративний податок (Corporation Tax) оплачується прибутковими підприємствами в результаті здійснення бізнесу, інвестування та продажу активів за цінами, які перевищують їх вартість;

Податок на додану вартість (VAT) в Великій Британії має основну ставку - 20%, знижену - 5% та нульову;

Гербовий збір (SDLT) сплачується при придбанні нерухомості чи земельних ділянок у Великобританії;

Податок на спадщину та дарування (Inheritance tax) стягується прямим спадкоємцем майна або грошових коштів у разі смерті власника;

Податок на дивіденди визначається при отриманні дивідендів у сумі, що перевищує 2000 фунтів стерлінгів, і стягується з перевищення цього ліміту;

Податок на страхові внески (IPT) включає 2 тарифи: стандартну ставку (12%) та більш високу ставку (20%), яка застосовується до страхування подорожей, механічних або електричних приладів і певних видів транспортних засобів;

Екологічний податок спонукає підприємства до впровадження більш екологічно чистого виробництва [16-19]. Податкова система Великої Британії характеризується оновленою моделлю оподаткування, яка комбінує важливі елементи та ідеї інших країн для досягнення оптимальної ефективності.

Особливу увагу необхідно звернути на методи і моделі державного регулювання міжнародних торгових операцій США, яка володіє внутрішнім ринком. Політика США базується на удосконаленій нормативно-правовій базі митних платежів [23, 24].

Досліджуючи економічну стратегію Німеччини можна наголосити на високій залежності зовнішньоекономічних зв'язків від стану економіки країни загалом, саме тому основою зовнішньоекономічної політики Німеччини є розвиток на довгострокову перспективу економічних зв'язків з головними зовнішньоекономічними партнерами [25, 26].

В умовах перебудови економіки Франції величезну роль відіграє зовнішня торгівля [26-30]. Модель французького державного регулювання ЗЕД

характеризується широкими масштабами діяльності держави.

Експортує Італія продукцію машинобудування і металообробної промисловості, швейні, текстильні і взуттєві вироби, хімічну продукцію, продовольство, будівельні матеріали, офісну оргтехніку, руди чорних і кольорових металів [6].

Основними властивостями зовнішньоекономічної діяльності Італії є:

- переважання “сімейного” типу власності, що супроводжується високим рівнем концентрації капіталу у верхній ланці виробничої структури;
- активна участь держави у виробничому процесі;
- зростання ВВП та модернізація соціальної сфери;
- експортна спеціалізація туризму [2].

Яскравим прикладом результативності регіональної політики з створенням вільних економічних зон, які залучають іноземний капітал є Китай. В КНР виділяють наступні типи вільних економічних зон:

- спеціальні економічні зони (СЕЗ) – наявність багатогалузевої економіки та незалежність від влади підприємств із іноземним капіталом, оподаткування;
- відкриті портові міста – території із власним законодавством щодо зовнішньоекономічної політики [9; 23];
- зони та райони техніко-економічного розвитку.

Отже, для сприяння розвитку економічної співпраці з Європейським Союзом Україні доцільно застосовувати вказані елементи фінансово-економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які застосовуються в іноземних країнах. Однак це можливо досягнути лише за умови завершення реформ усередині країни, поліпшення ділового клімату, зменшення корупційних практик, удосконалення самоврядування та зміцнення демократії. Світовий досвід взаємодії зовнішньоторговельних стосунків може сприяти підвищенню рівня економічної безпеки, збільшенню інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг, а також забезпечити доступ до сучасних методів управлінських рішень і технологій.

Вивчення зовнішньоекономічної діяльності іноземних країн свідчить, що більшість з них застосовує подібні політичні стратегії з метою обмеження вивозу товарів, активізації експорту готової продукції та впровадження жорстких заходів протекціонізму. Розглядаючи досвід інших країн, можна виділити державне регулювання, включаючи торгово-політичну підтримку експорту, фінансування та страхування експортних операцій, податкове стимулювання експорту, інформаційну підтримку, та розвиток інфраструктури експорту. Ці елементи включають угоди з іноземними державами, фінансування НДР, експортні кредити, податкові пільги, моніторинг, консалтинг у сфері маркетингу, інформаційний моніторинг, та розвиток транспортної інфраструктури для покращення якості експортних угод.

3.2. Інституційні засади реалізації державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Реформування процесу прийняття управлінських рішень державного управління, що вимагає поєднання теорії та практики ринкових перетворень в Україні вимагає модернізація національної економіки [10, 32].

Процес впорядкування норм, процедур та правил у сфері регулювання ЗЕД називається інституціоналізацією зовнішньоекономічної політики, що сприятиме прогресивним зрушенням щодо існуючих проблем. Суперечність між сучасними ринковими відносинами та діючою системою управління гальмує економічні перетворення, що потребує формування державного управління на основі інноваційного розвитку, встановлення партнерства між державою та підприємництвом, досягнення суспільних інститутів, зростання загального добробуту [35, 43].

Головними завданнями впровадження нових та розвитку існуючих державних інститутів організації є: забезпечення умов для функціонування ринкової економіки і створення відносин між державою, учасниками зовнішньоекономічної діяльності та іншими учасниками; удосконалення

механізмів державного управління; формування та розвиток ключових суб'єктів державного регулювання економіки.

Досвід інших країн підтверджує, що важливою умовою для успішного розвитку стратегій та програм є створення необхідних інституцій. Результативність державного управління залежить від ефективності цих інститутів, оскільки вони утворюють організаційну основу системи державного регулювання.

І. Бережнюк, В. Бодров, В. Воротін, А. Гальчинський, С. Дегтярьова, С. Ківалов, О. Козирін, С. Львовчкін, В. Науменко, П. Пашко, Л. Пісьмаченко, Д. Приймаченко, В. Семиноженко акцентували увагу на ефективного розвитку зовнішньоекономічної сфери, організації контролю і регулювання у цьому напрямі та підтримання економічної безпеки держави з метою загального економічного розвитку, чимало відомих сучасних науковців звертають увагу на дослідження даних питань [44-47].

Останні зміни чинного законодавства, трансформація державних органів у процесі побудови демократичної, соціальної, правової держави виявили багато проблем у розвитку інституційного механізму.

Система інститутів та інфраструктура державного зовнішньоекономічного регулювання повинна оновитися враховуючи відкритість національної економіки, вихід нових активних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на світові ринки, взаємодію національної та світової економіки та глобалізацію.

Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Міністерство економіки України, Міністерство закордонних справ, Державна регуляторна служба, Державний комітет України з питань регуляторної політики, Державна митна служба, Державна податкова служба, Національний банк України, Експортно-імпорتنний банк, Державна служба статистики України, Антимонопольний комітет, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі та інші, як основні інституції, які захищають економічні інтереси держави та регулюють зовнішньоекономічну діяльність виконують у галузі ЗЕД делеговані функції, закріплені у законодавстві.

З метою підвищення науковості, слід використовувати загальносистемні

підходи, а саме:

1. Комплексний характер системи зовнішньоекономічного регулювання, який полягає в тому, що держава забезпечує комплекс взаємопов'язаних методів і інструментів, який побудований на основі єдиної мети, методології та організаційної структури. Створення нормативно-правової бази для їх регламентації та організація й функціонування системи державних органів, що беруть участь у її реалізації є основними організаційно-правовими формами державного регулювання на ЗЕД, які забезпечують легітимність відносин, захист інтересів та прав держави та виконання норм законодавства у даній сфері [26].

2. Структурний підхід формується на основі того, що коло суб'єктів регулювання ЗЕД належать органи державної влади, що беруть участь у реалізації митної політики. Але досліджуючи структуру інституціонального механізму можна акцентувати увагу на доцільності виділення не лише суб'єктів державного регулювання у сфері зовнішньоекономічної політики, а й об'єктів, саме від цього залежить правильність та ефективність механізму.

3. Цілісний підхід формується шляхом створення системи взаємопов'язаних суб'єктів (інститутів), які забезпечують цілісність, безперервність процесу регулювання суспільних відносин у сфері зовнішньоекономічної діяльності [26].

Досліджуючи та аналізуючи стан інституційного механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності виявлено ряд системних проблем, які потребують вирішення, а саме:

1. Існуюча організаційна структура інституційного механізму є надзвичайно розгалуженою, що не дає змогу зрозуміти сферу дії, поле перетину і взаємозв'язку та міру компетенції суб'єктів зовнішньоекономічної політики та їх відповідальність їх застосування в результаті чого утворюється інформаційний ризик у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, визначення центрів відповідальності за забезпечення функціонування механізмів державного регулювання ЗЕД дозволить систематизація та упорядкування стану усіх видів забезпечення процесу регулювання у сфері ЗЕД, побудова єдиного та комплексного підходу розподілу та перерозподілу функцій

інституційного механізму.

2. Низька ефективність інституалізації зовнішньоекономічної діяльності, яка пояснюється недостатнім рівнем усвідомлення усіх наслідків дії правового механізму в умовах тіньової економіки, відсутність впливу заходів на впровадження правового механізму та їх відповідальність.

3. Відсутність ролі органів виконавчої влади в процесі формування митної політики, що забезпечить еластичність правової регламентації даної політики.

4. Суперечливий перерозподіл функцій і повноважень між міністерствами та відомствами при формуванні та реалізації зовнішньоекономічної та митної політики [25].

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної податкової і митної політики є Міністерство фінансів України, яке здійснює нормативно-правове регулювання у фінансовій, бюджетній, податковій, митній сферах [25]. Органом системи центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення формування єдиної державної податкової, державної митної політики в частині адміністрування податків і зборів, митних платежів та реалізації єдиної державної податкової, державної митної політики, забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями при застосуванні податкового та митного законодавства є Державна податкова служба України.

Організацію здійснення митної політики, забезпечення ефективного функціонування митної системи, організацію і контроль виконання актів законодавства України про митну справу, узагальнення практики застосування законодавства з питань, що входять до його компетенції, розробку пропозицій щодо вдосконалення законодавства з питань митної справи та внесення їх на розгляд Кабінету Міністрів України, сьогодні підпорядкована започаткованому Міністерству доходів і зборів, до компетенції якого відноситься адміністрування митних платежів покладено Державну митну службу України, що є суперечливим.

5. Невизначеність першочерговості цілей регуляторної чи фіскальної

політики.

6. Суперечливість між функціями міністерства економіки та Державної податкової служби у сфері формування та реалізації зовнішньоекономічної політики.

7. Формальна участь громадянського суспільства у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, ключовими напрямками створення та впровадження інституційних змін є розробка та впровадження механізмів державного управління, що ґрунтуються на об'єднанні реалізації загальнодержавної зовнішньоекономічної політики та чіткому визначенні та закріпленні функцій органів управління.

Однією з головних причин неефективності системи інститутів державного управління є неповна та несвоєчасна інформація про стан та перспективи розвитку об'єктів регулювання на момент ухвалення державних управлінських рішень. Тому удосконалення концепції формування та використання інформації є одним із критичних етапів у розробці інституційних механізмів державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

3.3. Глобалізаційні процеси у державній політиці регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах діджиталізації

У сучасному етапі розвитку для більшості цивілізованих країн основним пріоритетом є цифрова трансформація (діджиталізація) економіки. Лідерами у цифровому розвитку в галузях транспорту, освіти, електроніки та новітніх технологій є країни, такі як Сінгапур, Великобританія, Нова Зеландія, Об'єднані Арабські Емірати, Естонія, Японія та Ізраїль. Закордонні економіки активно впроваджують цифрову та технологічну модернізацію, що стає перевагою для бізнесу та економік світових країн. На цьому фоні традиційна економіка втрачає свою значущість, а цифрова економіка зростає.

За рейтинговими оцінками, Україна займає 64-ту позицію серед 139 країн світу за даними Глобального звіту про розвиток інформаційних технологій у 2016

році. Основні причини такого низького рейтингу включають політичне та регуляторне середовище, неефективність нормативно-правової бази та судової системи, проблеми інтелектуальної власності, а також обмежений рівень новітніх технологій та ІТ, і зменшення кадрового капіталу.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 67 від 17 січня 2018 року «Про концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України» розпочато рух України у напрямку розбудови цифрової економіки, де ключовими факторами та засобами виробництва є цифрові дані та мережеві транзакції, а також їх використання як ресурсу, що дає змогу істотно збільшити ефективність та продуктивність діяльності та цінність для отриманих продуктів та послуг [25].

Адаптація України до цифрового інфраструктурного середовища триває з прийняття нормативної бази з даного питання, а саме: концепція та структура проекту закону “Про цифрову економіку України”; цифрова інфраструктура (Широкосмуговий доступ до Інтернету); концепція розвитку безготівкових розрахунків в Україні (Програма “Cashless Economy”); цифровий розвиток регіонів (Програми “Smart City”); програма Європейського Союзу – EU4Digital [25].

Але для досягнення певного рівня цифровізації в Україні необхідно розвивати конкретні навички та знання, такі як розширення глобалізації, автоматизація робочих місць, збільшення обчислювальної потужності та соціальна та технологічна грамотність. Основні принципи цифрової трансформації України, як визначено у проєкті "Цифрова агенда України – 2020", включають: доступність: забезпечення доступу до послуг, інформації та знань, які базуються на інформаційно-комунікаційних технологіях; націленість: створення переваг та вигод у різних аспектах повсякденного життя та різних сферах життєдіяльності людини; забезпечення економічного зростання: досягнення "цифрової" трансформації існуючих галузей економіки; свобода друку інформації: розвиток інформаційного суспільства; відкритість та співпраця: розвиток міжнародного, європейського та регіонального співробітництва; стандартизація: використання недискримінаційних стандартів; безпека та довіра:

забезпечення безпеки використання інформаційно-комунікаційних технологій; комплексність та системність: державне управління, впровадження національних цифрових стратегій.

Основними цифровими технологіями, продуктами та послугами, а також інноваційними трендами в сучасному соціально-економічному середовищі, є: BioTech: використання живих організмів і біологічних процесів у виробництві; NanoTech: високотехнологічні центри, підприємства, що займаються розробкою, корпусуванням та тестуванням мікроелектронної продукції; RetailTech: технології, розроблені стартапами для застосування в сфері торгівлі; FinTech: технологічні проекти в галузі фінансових сервісів; LegalTech: цифрові технології в юридичній сфері бізнесу; InsurTech: новітні технології в галузі страхування; GovTech: розробка та сервіси державного сектора.

Основним завданням Міністерства цифрової трансформації державної політики в певних сферах є удосконалення: сфери цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; сфери розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; сфери відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтеперабельності, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; сфери надання електронних та адміністративних послуг; сфери електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; сфери розвитку ІТ-індустрії [44-45].

Т. Гаман, Н. Грицяк, П. Пашко, А. Пугач, О. Скаленко висловлюють думку, що існуючий рівень інформатизації державного управління не відповідає сучасним вимогам інформаційного суспільства. Вони підкреслюють необхідність перегляду підходів до використання цього ключового ресурсу управління та проведення системних реформ у системі державного управління на всіх рівнях та в усіх напрямках, з основним акцентом на зовнішньоекономічну діяльність.

Головним засобом фінансового забезпечення соціальних програм стала зовнішньоекономічна діяльність. Інформаційний механізм цього процесу

базується на методології контролінгу зовнішньоекономічних процесів. Ефективне функціонування цього механізму можливе лише за умови системного та комплексного використання інформаційного забезпечення. Інформаційне забезпечення вважається одним із перспективних інструментів державного управління, яке буде інформаційний простір для ухвалення управлінських рішень та дозволяє отримувати інформацію щодо ризиків і загроз, стану ключових товарних ринків, напрямків використання державних цільових програм у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а також дії державних регуляторів.

В Україні створена та діє система інформаційного забезпечення на основі даних, які містяться в Єдиній автоматизованій інформаційній системі (ЄАІС) митних органів України та автоматизованих інформаційних системах державних органів влади. Ця система базується на угодах про інформаційне співробітництво та протоколах, укладених із зазначеними вище міністерствами та відомствами.

Протоколами визначаються реквізити, форми та терміни передачі інформації від митних органів до відповідних державних структур. З метою більш ефективної інформаційної взаємодії була розроблена Концепція системи інформаційного обміну при попередньому інформуванні, яка визначає принципи побудови єдиного інформаційного простору для взаємодії митних органів та агентів інформаційного обміну [25].

QD Professional є однією з найпопулярніших програм заповнення митних декларацій на ринку України, яка використовується у процесі здійснення експортно-імпортних операцій за допомогою довідкової бази, бази законодавчих і нормативно-правових актів [25, 44].

Отже, на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях інформаційної системи одним з ключових завдань є керування ризиками, зокрема: визначення та оцінка ризиків, пов'язаних із реалізацією заходів з управління ризиками; розробка стратегій з управління ризиками; використання індикаторів та профілю ризику; акцент на випадки переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Висновки до розділу 3

Вивчаючи досвід інших країн, можна зазначити, що розвинені нації впроваджують державне регулювання та сприяння зовнішньоекономічній діяльності, базуючись на таких складових як: торговельна та політична підтримка експорту; страхування, фінансування та стимулювання експортних операцій; інформаційна підтримка та розвиток експорту.

Уперше розглядається стадія формування системи підтримки експорту в Україні, що призводить до зниження ефективності експортних підприємств. Це обумовлено відсутністю досвіду та розвитком окремих елементів стимулювання зовнішньоекономічної діяльності.

З погляду інституційного аналізу, механізм державної підтримки компаній, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, повинен включати систему управління, де асоціативна структура грає ключову роль у підтримці національного експорту.

Впровадження світового досвіду може сприяти зростанню кількості експортерських організацій та обсягів українського експорту. Основними стимулами для інституційного середовища мають бути надання фінансових, організаційних, маркетингових та інформаційних послуг експортерам; зняття митних, адміністративних і фіскальних бар'єрів перед розвитком експорту; активізація промоційних та торгово-політичних заходів для підтримки українського експорту на міжнародних ринках; координація та взаємодія всіх зацікавлених у розвитку експорту сторін.

Також визначено ключові труднощі у створенні інституційних основ для впровадження державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, це включає гіллястість існуючої інституційної структури державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, низьку ефективність інституціоналізації зовнішньоекономічної діяльності через неусвідомленість наслідків дії правового механізму в умовах тіньової економіки, відсутність аналізу впливу організаційних заходів на результативність правового

механізму, практичну відсутність відповідальності за прийняті рішення та вплив деяких інших суб'єктивних факторів. Також виокремлені обмеження ролі органів виконавчої влади на етапі формування зовнішньоекономічної політики, суперечності у розподілі функцій та повноважень між інститутами влади, та формальна участь громадськості у регуляторних процесах зовнішньоекономічної діяльності.

Сучасний рівень інформатизації та державної зовнішньоекономічної політики не відповідає розвитку інформаційного суспільства, що гальмує розвиток суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України. З погляду інформатизації, процеси глобалізації та глобальної інформатизації суспільства стають ключовими закономірностями, які важливо враховувати при створенні ефективного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження вирішило важливу науково-практичну проблему розробки теоретико-методологічних основ та прикладних рекомендацій щодо формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва.

Вивчено необхідність аналізу зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва з позицій підходів, таких як інформаційно-глобалізаційний, комунікаційно-мотиваційний та інституційно-організаційний. Запропоновано розуміти зовнішньоекономічну діяльність як діяльність, орієнтовану на довгострокове співробітництво учасників зовнішньоекономічної діяльності (держави на всіх рівнях управління, суб'єктів господарювання, міжнародних організацій, громадськості, ЗМІ тощо) та налагодження взаємовигідного співробітництва з іншими країнами для досягнення соціально-економічного зростання в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та цифровізації.

Рекомендовано розглядати регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва як процес пристосування вітчизняних товаровиробників до зовнішніх нестабільних умов, спричинених, передусім, наслідками пандемії COVID-19 та тиском військової та торговельної агресії з боку Російської Федерації. Це передбачає зміни в системі загального та функціонального управління суб'єктів господарювання та забезпечує стійкість функціонування та розвитку соціально-економічної системи в довгостроковій перспективі.

Досліджено існуючі науково-теоретичні розробки щодо класифікації методів державного регулювання ЗЕД промислового виробництва та запропоновано авторський підхід до класифікації шляхом формування класифікаційних груп, які є найбільш близькими до систематизації таких методів, а саме: 1) *базові*: правові; організаційно- адміністративні; фінансово-економічні; ринкові; 2) *специфічні*.

Структуровано процес регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) як синергію методів, функцій, інструментів та принципів, з визначенням власних принципів, включаючи:

Структуралістичність, яка відображає формування багаторівневих відносин між інститутами влади, господарськими суб'єктами та міжнародними інституціями, членами яких є Україна, з виокремленням суттєвих ознак стійких зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів ЗЕД.

Онтологічна алгоритмічність, що базується на спільному використанні суб'єктами ЗЕД загального розуміння структури інформації, що формується з урахуванням міжнародного географічного поділу праці та формування різноманітних господарських зв'язків різних країн.

Колегіальна компліментарність, що ґрунтується на взаємодоповненні суб'єктів ЗЕД з упорядкованими взаємозв'язками, об'єднаними спільною місією, забезпечуючи цілісність, внутрішню диференціацію, самоідентифікацію і саморозвиток економічних систем.

Ідентично-консьюмерський принцип, що гарантує права споживача та захищає його інтереси, підсилюючи роль та правові позиції в системі ринкових відносин, забезпечуючи рівноправність вітчизняних підприємств у міжнародній торгівлі шляхом усунення перешкод для доступу української промислової продукції на ринки інших країн.

Представлено науково-методичний підхід до оцінки стану та перспектив розвитку ЗЕД промислового виробництва, який служить основою для досягнення довгострокової мети дослідження – удосконалення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності цієї галузі. Реалізація представленого методу оцінки стану та перспектив розвитку ЗЕД промислового виробництва надасть можливість отримати узагальнену характеристику сучасного внутрішнього та зовнішнього середовища промислового виробництва з урахуванням його перспектив до впровадження відповідних змін у процесі розвитку ЗЕД цієї галузі.

Виявлено закономірності сучасного розвитку світової торгівлі, що мають значний вплив на трансформаційні зміни в Україні, спричинені як зовнішніми

факторами, так і внутрішніми протиріччями. Економіка понесла великі втрати від зазначених подій на сході та внаслідок кризи, і ці втрати не були компенсовані зростанням, яке зафіксовано протягом вивченого періоду. Виявлено, що відбувається повільна переорієнтація вітчизняних виробників на ринки країн Європи: питома вага експорту товарів та послуг до країн ЄС збільшилася з 32,77% у 2015 році до 37,20% у 2020 році, що становить зростання на 4,43 відсоткових пункти (на 6745,7 млн дол. США) протягом п'яти років. Після складного для країни 2015 року, імпорт зростав у 2016–2019 роках, але в 2020 році спостерігається його скорочення, як у сфері товарів і послуг, так і на ринках країн СНД, ЄС та інших країн.

Доведено, що для України, яка змінює свій гео економічний вектор в контексті інтеграційних процесів у європейський простір та імплементує нові європейські цінності, важливим є відмовлення від розуміння промислової політики в галузевому контексті та гармонізація із європейською практикою підходів до промислової політики. Систематизовано ключові напрями адаптації позитивного світового досвіду регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: формування загальнонаціональної системи підтримки експорту; спрощення та прискорення адміністративних і фіскальних процедур при експорті; розширення асортименту і підвищення доступності фінансових послуг для експортерів; розвиток інформаційних ресурсів у сфері експортної діяльності; розвиток регіональної інфраструктури підтримки експорту; розвиток інститутів і механізмів промоутерської підтримки експорту.

Досліджено інституційну складову державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) промислового виробництва, і виявлено сукупність проблем, пов'язаних із її функціонуванням, які виникли через відсутність системно-функціонального взаємозв'язку між її складовими елементами. Запропоновано вдосконалити інституційну складову на основі розробки інтегрованої інституційної матриці для систематизації процесу регулювання ЗЕД промислового виробництва. Ця матриця базується на практичній консолідації зусиль різних рівнів управління для реалізації

загальнодержавної економічної політики, чіткому розмежуванні та закріпленні функцій органів управління, закріпленні повноважень та відповідальності за результати програмування і оперативне адміністрування відповідних регуляторних заходів. Цей підхід дозволяє поступово координувати дії різних учасників регулювання, шукати баланс соціально-економічних інтересів і встановлювати партнерські відносини між органами влади та суб'єктами господарювання. Введення такого підходу дозволяє ідентифікувати ситуації з надмірним регулюванням, виявляти недоліки в механізмі регулювання ЗЕД промисловості та підвищувати прозорість встановлених правил і процедур. Також інтерпретується взаємозв'язок у механізмі державного регулювання, оптимізується система різних санкцій та стимулів, стримувань і противаг у регулюванні ЗЕД промислового виробництва.

Обґрунтовано стратегічні напрями імплементації інструментів державно-приватного партнерства (ДПП) в Україні в механізм регулювання ЗЕД промислового виробництва. Ці напрями включають реалізацію великих інфраструктурних проєктів, розвиток інноваційної інфраструктури країни, використання фінансового потенціалу інвестиційних, пенсійних фондів і приватних фірм, розвиток соціальної інфраструктури, а також використання нових форм і механізмів ДПП. Надання бізнесу можливостей отримання держзамовлень, участь у програмах розвитку регіону, надання гарантій та створення умов для залучення капіталу і майна є важливим внеском держави в активізацію розвитку партнерських відносин із приватним сектором. Це дозволяє забезпечити модернізацію та адаптацію промисловості до рівня розвинених країн і, наслідок, успішну та рівноправну інтеграцію національного господарства у світовий економічний простір.